

İç Göç Sürecinde Göçmen Toplumun Dinî ve Sosyokültürel Hayatında Meydana Gelen Değişimin İlişkiler Bağlamında İncelenmesi*

Engin Aşır İNCE

Doktora Öğrencisi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Bölümü,
Konya, Türkiye.
enginince42@gmail.com

Makale Bilgileri ÖZ

Makale Geçmişi

Geliş: 25.03.2022

Kabul: 29.06.2022

Yayın: 30.06.2022

Anahtar Kelimeler:

Göç, Din, Kültür,
Toplum, Değişim.

21. yy. toplumsal değişimin giderek hız kazandığı ve bu değişime etki eden faktörlerin çok boyutlu hale geldiği müstesna bir zaman dilimidir. Her ne kadar günümüzde toplumsal değişimi meydana getiren faktörler çeşitlilik gösterip daha da kompleks bir hal alsada, bu faktörlerden bazıları, zaman ve mekân bakımından evrensel niteliktedir. Bu açıdan evrensel boyutlarıyla kadim bir olgu olan göç, insanlığın varoluşundan bu yana devam etmekle birlikte uzun süreli ve kalıcı etkiler bırakan bir süreçtir. Nitekim Kavimler Göçü ve Hicret hem insanlık tarihinin seyri hem de İslam tarihi açısından semboliktir.

Göçle birlikte toplumların gerek dinî hayatında gerekse topluma ait diğer kurumlarda, birbiryle ilişkili birçok değişim ve dönüşüm meydana gelmiştir. Göçün beraberinde getirmiş olduğu toplumsal dönüşümler, sosyal bilimciler açısından çeşitli araştırmaların yapılmasına zemin oluşturmaktadır. Bu bağlamda, yapmış olduğumuz çalışmada, göç sürecinde göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişim incelenmiştir. Fakat bu değişim, göçmen toplumla yerli halk arasında göç sonrasında cereyan eden sosyokültürel etkileşimle birlikte incelenmeye çalışılmıştır. Nitekim göçmen toplum ve yerli halk arasında göç sonrası meydana gelen sosyokültürel etkileşimler ve bu etkileşimler zemininde gelişen ilişkiler zaman zaman kültürler arasında entegrasyon ve bütünleşme ile sonuçlanırken kimi zaman da çatışmaya dönüşebilmektedir. Bu çalışma kapsamında, Konya iline Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç eden göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimle, sosyokültürel yapısında meydana gelen değişim bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu iki alanda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin arasındaki ilişkilerin çözümlenmesi ile, göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimin mahiyetinin daha da iyi anlaşılması hedeflenmiştir.

Investigation of the Change in the Socio-Cultural Structure of the Migrant Community in the Context of the Relations in the Religious Life of the Immigrant Community in the Internal Migration Process

Article Info ABSTRACT

Article History

Received: 25.03.2022

Accepted: 29.06.2022

Published: 30.06.2022

Keywords:

Migration,
Religion, Culture,
Society, Change.

The twenty-first century is an exceptional time period in which social change accelerates and the factors affecting this change become multidimensional. Although the factors that bring about social change today vary and even seem more complex, some of these factors are universal in terms of time and space. In this respect, migration, which is an ancient phenomenon with its universal dimensions, has been going on since the existence of humanity, and it is a process that leaves long-term and permanent effects. As a matter of fact, the Migration of Tribes and the Hegira are symbolic in terms of the course of both human history and Islamic history.

Along with migration, many interrelated changes and transformations have occurred both in the religious life of societies and in other institutions belonging to the society. The social transformations caused by immigration have formed the basis for various researches in terms of social scientists. In this context, in our study, the change in the religious life of the immigrant community during the migration process was examined. However, this change has been tried to be examined together with the socio-cultural interaction that took place between the immigrant society and the local people after migration and the relations that develop on the basis of these interactions sometimes result in integration and union between cultures, and sometimes turn into conflict. Within the scope of this study, the change in the religious life and socio-cultural structure of the immigrant community who migrated to Konya from the Eastern Anatolia and Southeastern Anatolia Regions were discussed as a whole. By analyzing the relations between the changes and transformations in these two areas, it is aimed to understand the nature of the change in the religious life of the immigrant community better.

"This article is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0)"

* Bu makale çalışması 2019 yılında hazırlanan "İç Göç Sürecinde Göçmenlerin Dini Hayatında Değişim -Konya Örneği-" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

GİRİŞ

Din sosyolojisi, din-toplum ilişkilerini sosyolojik yöntemle inceleyen modern ve sistematik bir toplum bilimidir (Günay, 2008). Din sorunsalını kendine özgü bir perspektif ve disiplinler arası yaklaşımla ele alan din sosyolojisi, bir yandan sosyolojik metodolojiye sadık kalırken diğer yandan da dinin doğası gereği ihtiyaç duyduğu farklı disiplinlere dair tartışmaları çalışmalarında sentezlemektedir. Böylece bu alanda yapılan tartışmalar hem objektif bir zeminde cereyan etmekte hem de dinle ilişkili diğer disiplinlerin de sürece dahil edildiği zengin bir içeriğe kavuşmaktadır (Günay, 1999).

Klasik dönem din sosyolojisi araştırmalarında ilkel ve arkaik toplumlara ait dinlerin yapısının incelenmesine öncelik verilirken süreç içerisinde, din ile ilgili çalışma sahaları genişlemiş, küresel ölçekte beşerî ve ilahî tüm dinler araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. Bu süreçle birlikte, dinle ilişkili birçok konunun tartışılması da gündeme gelmiştir. Tartışılan konular arasında yer alan en önemli konu başlıklarından birisi de toplumsal değişim-din ilişkilerinin incelemesidir (Günay, 2008). Bu bağlamda, göç olgusu sosyal değişime neden olan en önemli faktörlerden birisi olarak ifade edilebilir. Göçle birlikte farklı kültürlerin etkileşimi, kırsal kültürün şehir kültürüyle bütünleşmesi gibi toplumu derinden etkileyecek faktörlerin de sürece eşlik etmesiyle, göçmen toplumun dini hayatındaki değişimi de kuşatan çok boyutlu değişimlerin gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Öte yandan, bu süreçte göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimin parametrelerinin belirlenmesi, ayrıca önem arz eden bir meseledir. Bu bağlamda bu çalışmada, gerek nedenleri, gerekse sonuçları itibarıyla çok bilinmeyenli denklemi anımsatan göç olgusundan hareketle göçmen toplumun dinî ve sosyokültürel hayatında meydana gelen değişimin parametrelerinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Araştırma kapsamında, din sosyolojisi açısından önemli olduğunu düşündüğünüz din-kültür ilişkileri göç zemininde ele alınmış ve göç sürecinde göçmen toplumun dinî ve sosyokültürel hayatında meydana gelen değişimlere dair ilişkiler, din sosyolojisinin metodolojisi doğrultusunda tartışılmıştır.

Bu çalışmada; Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden özellikle 1980 sonrası Konya'ya göç eden göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimin incelendiği (İnce, 2019). Yüksek lisans tezi referans alınmış ve bu tez kapsamında yürütülen saha çalışmalarına ait bulgular araştırma konusu çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır. Bahsi geçen tezde, göçmen toplumun dini ve sosyokültürel yapısına ait değişimin parametreleri teorik düzeyde tartışmaya açılmıştır. Bununla birlikte yapılan saha çalışması kapsamında elde edilen bulgularla, teorik düzeyde ortaya atılan iddiaların test edilme imkânı bulunmuştur. Bu makalede ise saha çalışmalarına ait bulgular, bahsi geçen kurumsal yapılarda meydana gelen değişimlerin birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır. Bu yönüyle de çalışmanın özgün bir çalışma olduğunu ifade etmek mümkündür. Nitekim göçü konu alan araştırmalara bakıldığında, toplumların sosyokültürel ve sosyoekonomik yapısında meydana gelen değişimi incelemeye yönelik çalışmaların ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra, toplumların dinî hayatında meydana gelen değişimi inceleyen çalışmalara da rahatlıkla ulaşılabilir. Fakat bu çalışmaların bir kısmında, dinî hayat, sosyokültürel yapının bir parçası şeklinde görünüm arz etmekte ve toplumların dinî hayatında meydana gelen değişim, sosyokültürel yapıda meydana gelen değişimin bir parçası olarak incelenmektedir (Örnek, 2011). Bu durum, göçmen toplumun hem dinî hem de sosyokültürel hayatında meydana gelen değişimin bir bütün olarak incelenmesi açısından önemli bir eksikliklerdir. Bu çalışmada bahsi geçen eksikliğin giderilmesine katkı sağlaması adına, göçmen toplumun dinî ve sosyokültürel hayatında meydana gelen değişim birbiriyle ilişkileri bağlamda bir bütün olarak incelenmesi

amaçlanmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Değişim, eşyanın tabiatında cereyan eden külli bir kanundur. Bu kanun, toplumlara ve onu meydana getiren kurumlara da nüfuz etmiş ve topluma dinamizm katmıştır. Başka bir ifadeyle toplum ve onu meydana getiren kurumlar sürekli değişim halindedir (Suğur, 2010a). Nitekim kuramsal çerçevede bahsi geçen değişim kanunundan hareketle topluma ait kurumlara nüfuz eden ve her an devam etmekte olan değişim, karşılıklı etkileşim esasına göre göç-din-kültür öğeleri baz alınarak incelenmeye çalışılmıştır. Başka bir ifadeyle göçmen toplumun gerek dinî hayatında gerekse sosyokültürel yapısında meydana gelen değişim, karşılıklı etkileşim esasına göre teorik düzeyde tartışmaya açılmış ve göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimle ilişkili parametreler, bu bağlamda tespit edilmiştir. Son tahlilde şu şekilde ifade edilebilir ki: Araştırma kapsamında genel anlamda göçmen toplumun dini hayatında meydana gelen değişimden ziyade daha özel kapsamda bu değişimin göçmen toplumun sosyokültürel yapısında meydana gelen değişimle ilişkisi tartışmaya açılmıştır. Bu başlık altında teorik düzeyde tartışılan ve bu tartışmalar zemininde ortaya atılan iddiaların, ampirik çerçevede nicel araştırma deseni kapsamında yapılan saha çalışmaları sonucunda elde edilen bulgularla test edilme imkânı bulunmuştur.

Göç-Din Etkileşimi

Bu bölümde, göç sürecinde meydana gelen değişimler neden-sonuç ilişkisi bağlamında tartışmaya açılmıştır. Başka bir ifadeyle dinî referanslar göçün seyrini belirlediği takdirde, bireylerin dini hazır bulunuşluk hali göç sürecinde meydana gelen değişimler açısından önemli bir faktör olarak kabul edilebilir mi? Bahsi geçen hazır bulunuşluk hali ile cereyan eden göçlerde süreçten din ve dine ait kurumlar nasıl etkilenmiştir? Sorularına teorik düzeyde yapılan tartışmalarla cevap aranmıştır. Burada ortaya atılan iddialar, saha çalışmaları kapsamında örneklem gruba uygulanan anketlere ait veri analizi neticesinde test edilme imkânı bulunmuştur.

Göç Sürecini Etkileyen Faktör Olarak Din

Toplumları ve bireyleri göçe sevk eden birçok nedenden söz edilebilir. Bu nedenler göz önünde bulundurulduğunda bunlardan birisinin de dinî referanslar olduğu ifade edilebilir. İnsanlığın tarihi seyrinde cereyan eden göçlere bakıldığında, dini hassasiyetler göçün seyrinde belirleyici bir unsur olduğu görülür. Bu hassasiyetlerden dolayı bireyler ve toplumlar göç etmiş ya da göçe zorlanmıştır. Nitekim bu zeminde cereyan eden göçlerde dini referanslar başat faktör olmasının yanı sıra göç sonucunda meydana gelen değişimlerde de belirleyici bir unsur olduğu düşünülmektedir. Başka bir ifadeyle göç sürecinde meydana gelen değişimlerle göçe neden olan faktörler arasında anlamlı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Burada bu ilişkiler teorik düzeyde tartışmaya açılmıştır.

İslâm dinî açısından temel kaynak niteliğinde olan Kurana ve Hadislere bakıldığında, Müslümanların inançları uğruna defalarca göç etmek zorunda kaldığı ve inanmış oldukları hakikatleri daha rahat yaşayabilecek yer arayışı içinde olduğu gözlemlenebilir. Örneğin, Nisa Suresi 97. Ayet-i kerimede: "Biz yeryüzünde aciz kalan kimselerdik." diye cevap verirler. (Melekler de:) 'Allah'ın arzı geniş değil miydi ki, oraya hicret etseydiniz?' derler. İşte bunların barınacakları yer cehennemdir. O ne kötü bir yerdir." ve Enfal Suresi 72. Ayet-i kerimede: "İman edip hicret edenler mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler ve (muhacirleri barındırıp onlara) yardım edenler, işte bunlar birbirlerinin velileridirler" (Koçyiğit, 2005: 93,

185). Bu ve benzeri birçok ayet ve hadislerde yapılan teşvik ve tehditler o dönemden günümüze, Müslümanların iman ettikleri hakikatler uğrunda ihtiyaç hâlinde göç etme gerekliliği zihin dünyasında yer etmiştir (Önkal, 1998). Nitekim araştırma evrenimiz olan Konya'nın merkez ilçelerinde, çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden gelen gençlerin kaldığı Arapça eğitimi için tahsis edilmiş medreselerin din eğitimi konusunda kurumsal olarak yıllardır hizmet vermeleri ve özellikle de gençlerin buralarda ilim tahsil etmek amacıyla kalmaları bu başlık altında cereyan eden tartışmalar açısından da önemli bir örneklem olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim saha çalışmaları esnasında yapılan anketlerde, ankete katılan katılımcılarla yapmış olduğumuz görüşmelerde, gerek kendileri gerekse çocukları için dini daha rahat yaşayacağı ve çocuklarının daha nitelikli bir din eğitimi alacağı bir yer arayışının onları Konya'ya göç etmeye yönlendirdiğine dair cevaplarla karşılaştık. Nitekim bu nedenle göç eden bir arkadaşın, çocuğunun nitelikli bir manevî ve akademik eğitim alabilmesi için Konya'da bu şartlara uygun bir semt ve mahalleye göç etme çabası, göçmen toplum açısından dini referanslarla göç eden bireylerin varlığına işaret etmektedir. Uygulanan anketlerin sonucunda, bu konuyla ilişkili soruya verilen cevaplardan oluşan çapraz tablo analizi neticesinde, konuya dair daha somut veriler elde edilmiş olacaktır.

İslam peygamberi Hz. Muhammed döneminde dinî metinlere yönelik yorum ve anlayışın günümüzde, bağlamından koparılıp indirgemeci ve genelleyci yorum ve uygulamaları, göçün seyri açısından farklı durumların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda kırsaldan şehre göçte böylesi sonuçların karşımıza çıkması olası bir durumdur. Yıllarca kırsalda kalan ve kırsal kültürle kişiliği bütünleşmiş ve bu bütünlük içinde zihinde dindarlık inşa eden göçmen bireyler şehirde dinin farklı bir yorumunun kent kültürü ile harmanlanmış formunu kabul ve uyum sürecinde zorluklarla karşılaşabilmektedir. Hatta bu süreç zaman zaman yerli halkla ilişkiler de dindarlık ve din anlayışından kaynaklı çatışmalara dönüşmekte ve kentin periferinde gettolaşma sürecini netice vermektedir. Nitekim kente göç eden göçmen toplumun şehrin kenar mahallelerinde inşa etmiş olduğu gecekondü tipi konutlarda aynı kırsal kültürü benimseyen akraba ve hemşerileri ile kurmuş oldukları ilişki ağları, ekseriyetle şehir kültüründen izole bir yaşamın devam etmesini zemin oluşturmaktadır (Korkmaz, 2011).

Araştırma evrenimiz Konya'ya göç eden göçmen toplumun dini hayatında meydana gelen değişim açısından olaya bakıldığında, yukarıda bahsi geçen süreçlerin incelemiş olduğumuz konu ile ilişkili bazı sonuçlara ulaşılabileceği tahmin edilmektedir. Zira kent kültüründen soyutlanarak şehrin kenar mahallelerinde hayat süren göçmen toplum, göç sonrası meydana gelen olası değişimlere de direnç gösterebilmektedir. Bu durum, dinî yaşantıda meydana gelen değişime de etkileyebilmektedir. Saha çalışmalarında, Konya'nın özellikle Karatay ilçesinde kent kültürü içinde köy kültürünün etkilerinin sürdüğü kapalı toplum özelliği gösteren göçmen kitleden söz etmek mümkündür. Hazırlamış olduğumuz anket soruları arasında, göçmen toplumun şehirde yaşamış olduğu hayat şartları ile ilişkili sorulara da yer verilmiştir. Bu sorulara verilen yanıtlar ve bu yanıtlarla ilgili veri analizleri sonrasında, göçmen toplumun yaşamış olduğu hayat şartları ve dini hayatında meydana gelen değişim arasındaki ilişkileri daha somut bir şekilde anlaşılabilir olacaktır.

Toplumların Dinî Hayatında Meydana Gelen Değişim Sürecini Etkileyen Bir Faktör Olarak Göç

Dinlerin içinde doğup geliştiği coğrafyadan farklı kültür ve bölgelere yayılmasında önemli bir etkenlerden birisi de göçlerdir. Bu yayılma sürecinde tıpkı birey ve toplumların birbiriyle tanıştığı gibi dinler de farklı sosyokültürel yapılarla tanışma fırsatı bulurlar. Göçler vasıtasıyla

dinler farklı sosyokültürel yapılar ile tanışmakla kalmaz bunun yanı sıra bu süreçler de bu kültürel yapılar içinde yeniden yorumlanırlar. Esasında dinlerin varlığının devam etmesi ve farklı bölgelerde yayılabilmesi açısından bu süreçler kaçınılmazdır. Bu bağlamda aynı dinin farklı coğrafyalarda farklı yorumlarıyla karşılaşmak olasıdır. Örneğin İslam dini Mekke gibi küçük ölçekli bir coğrafya da doğan bir din olmasına rağmen süreç içerisinde dünyanın birçok ülkesine yayılmış ve yayılmış olduğu ülkelerin sosyokültürel yapılarıyla etkileşime girmiştir. Nitekim bu süreçlerde bu ülkelere ait kültürel motifler İslam kültürü ile bütünleşmiş ve zamanla da dinin özü gibi kabul görmüştür. Günümüzde İran'da ve Türkiye'de yaşanan İslam dininin hem inanç esasları hem de ibadete yönelik uygulamalardaki farklılaşmalar bu meseleye dair somut bir örnek olarak verilebilir. Bu durumu İslam'la tanışan diğer ülkeler için de ifade etmek mümkündür. İslam'ın yayılmış olduğu her ülkede dinin gerek inanca dair esasları gerekse ibadete yönelik uygulamaları o ülkenin kadim kültürü ile yeniden sentezlenip farklı bir formuyla yaşanmaktadır (Okumuş, 2006a a: 136-137).

Dinlerin, göçle birlikte farklı kültürlerle etkileşim sürecinde yaşamış olduğu değişim ve dönüşümler, dinin ortaya çıkışında var olan özellikleri muhafaza edip edememesi noktasında olumlu ve olumsuz sonuçlar barındırmaktadır. Esasında bu problem farklı ülkelerde cereyan eden göçler kadar aynı ülkede köyden kente cereyan eden göçlerde de karşımıza çıkabilmektedir. Nitekim Din, kentlin sahip olduğu sosyokültürel ve sosyoekonomik şartlarda yeniden yorumlanmakta ve kırsal kültürden farklı bir formla bireylerin zihinde yeniden inşa edilip yaşanmaktadır (Korkmaz, 2013: 385-386). Bu bağlamda çalışma kapsamında incelemiş olduğumuz göçmen toplum düşünüldüğünde, göç sürecinde aynı dine fakat farklı mezhebe mensup toplumların etkileşiminden bahsetmek mümkündür. Bu etkileşimin olası durumları ve göç sonrası göçmen toplumun dini hayatında ve sosyokültürel yapısında meydana gelen değişimle ilişkili yansımaları bu konuyla ilgili anket sorularına verilen cevapların yorumlanması ile daha da somutluk kazanacağı düşünülmektedir.

Göç, göçmen toplum açısından basit bir mekan değişimden ibaret değildir. Göçle birlikte doğup büyüdüğü ve kendisini güvende hissettiği topraklardan ayrılmak zorunda kalan bireyler, yeni tanıştığı sosyokültürel ortamda farklı zorluklarla karşılaşa bilmektedir. Göçün beraberinde getirdiği bu yeni şartlar, bireyleri bir dayanak noktası arayışına itmektir. Bu arayışlar kimi zamanda bireylerde din arayışını ve dini yeniden anlayıp yaşama ihtiyacını netice verebilmektedir. Göç konusu ile ilgili yapılan araştırmalar ve bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, göç sürecinde yeni bir yere yerleşmek tecrübesinin bireyleri dindarlığa sevk ettiğini ve dindarlık duygusunu yoğun bir şekilde hissettiğini bize göstermektedir (Taştan, 1993: 27-28). Söz konusu süreçleri bu çalışma konusunun öznesi olan göçmen toplumun da tecrübe etmesi olası bir durumdur. Zira kırsalın sade hayatından şehrin karmaşık yapısıyla karşı karşıya kalan göçmen bireyler, hayatlarında meydana gelen bu köklü değişim karşısında ne yapacakları hususunda çaresizlik içinde kalabilirler. Din böylesi süreçlerde kendisine sığınılacak güvenli bir adaya dönüşebilir. Nitekim göçmen bireylere uygulamış olduğumuz anket soruları arasında, göç sonrası yaşamış oldukları olası zorluklara nasıl çözüm ürettikleri ile ilişkili sorulara da yer verildi. İlgili sorulara verilen cevaplar ve bu cevaplarla ilişkili veri analizleri sonrasında, burada teorik düzeyde cereyan eden tartışmalarla ilgili daha somut bulgulara ulaşılabileceği tahmin edilmektedir.

Göçün beraberinde getirdiği başka bir sorunda, göç eden bireylerin etrafını kuşatan dini ve kültürel motiflerden uzak farklı bir sosyal evrenle karşı karşıya kalmalarıdır. Bu durum bireylerin dindarlık duygusunu ve kültürel kodlarını muhafaza etmesi konusunda kendisine yardımcı olan kontrol mekanizmalarından mahrum olmasına neden olabilmektedir. Özellikle

kırsaldan şehre göç de bu problemin ortaya çıkması daha olası bir durumdur. Zira kırsalda kendisini kuşatan dar bir çevrede hayatını idame eden bireyler mahalle baskısı olarak da ifade edilebilen kontrol mekanizmalarını daha da yoğun olarak yaşamaktadır. Göçmen bireyler göç sonrasında, şehre kıyasla oldukça dar bir mekândan ve kendisini neredeyse herkesin tanıdığı bir toplumdaki koparak, sayıları milyonlara ulaşan ve köye kıyasla tasavvurunu zorlayacak genişlikte bambaşka bir sosyal evrenle tanışmaktadır. Bireyler bu yeni sosyal evrende kendilerini daha özgür ve kayıtsız hissedebilmektedir. Bu kayıtsızlık hissi ve bireyi kuşatan kontrol mekanizmalarının şehir kültüründe görece olarak ortadan kalkması, göç eden bireylerin kültürel ve dini açıdan değişim sürecini hızlandırıp kontrolsüz bir hal almasına neden olabilmektedir. Özellikle bu süreci tecrübe eden genç kuşaklar için gerek kültürel kodlar gerekse din ile kurulan bağlar açısından daha hızlı bir dönüşümün meydana gelmesi daha olası bir durumdur. Bu yönüyle bakıldığında kırsaldan kente göçle birlikte değişim geçiren dinin bizatihi kendisinden daha çok dindarlık olarak da ifade edilebilecek din ile kurulan bağın mahiyetidir (Roy, 2003: 59). Bu süreçte göç eden bireylerden kimisi taassup ve bağnazlık olarak da ifade edilebilecek dindarlığın yerine daha mutedil bir din anlayışını hayatında tatbik ederken kimi göçmen bireylerde de bahsi geçen süreç dinin kadim gelenekle bağının kopup yerini reformist bir din anlayışının aldığı dindarlığa evrilebilmektedir.

Kültür-Din Etkileşimi

Kuramsal çerçevenin bu bölümü, çalışma konusunun bir bakıma çıkış noktası hükmündedir. Bu bölümde birbiriyle iç içe girmiş iki toplumsal kurumun karşılıklı etkileşimi teorik düzeyde tartışmaya açıldı. Bu başlıkta cereyan eden tartışmaların araştırma konusunun içeriğinin daha da iyi anlaşılması açısından ayrı bir öneme haiz olduğu düşünülmektedir.

Antik çağdan günümüze kültür kavramı hakkında farklı görüşler dile getirilmiş ve bu kavrama farklı açılardan bakılmıştır (Asadova, 2021). Burada, bu kavram çalışma konusu ekseninde din ile ilişkileri bağlamında tartışmaya açıldı. Zira toplumların sosyokültürel yapısıyla dinî yaşayışı arasındaki karmaşık ve girift ilişkiler, bu kavramın da müstakil bir başlık altında incelenmesi ihtiyacını gündeme getirdi. Bu tartışmalar esnasında kültür-din ilişkileri incelenirken iki uç görüşten kaçınıldı. Bu görüşlerden ilki, dinin kültürün bir ögesi olması iddiasıdır. Nitekim bu iddia özellikle klasik dönem sosyologlarının bazılarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. İkincisi ise, dinin kültürü bütünüyle kuşattığı kabulüdür (Bilgin, 2013: 113). Bu çalışma çerçevesinde yapılan tartışmalar esnasında, din ve kültür kavramı için genelleme içeren ya da diğerini yok sayan yaklaşımlardan uzak durularak her iki sosyal kurumun da müstakil olarak ele alınması tercih edilmiştir. Zira kültür ve din bir bakıma hava ve su unsurlarına benzemektedir. Nasıl ki bu unsurlar yaşamakta olduğumuz fiziki evrende müstakil olarak her yere nüfuz etme eğiliminde olsa da, daha derinlemesine incelendiği zaman birbiriyle girift vaziyette hayatımıza dahil olduğunu gözlemlemek mümkündür. Başka bir ifadeyle havanın içinde su ve suyun içinde de havanın varlığından söz edilebilir. Aynen öyle de din ve kültür unsurlarının da yaşamakta olduğumuz sosyal evrenin neredeyse her alanını benzer şekilde kuşatma eğiliminde olmakla birlikte zaman zaman da iç içe geçip birbiriyle bütünleşmiş bir görünüm arz ettiğini de gözlemlemek mümkündür. Aynen yukarıdaki örnekte olduğu gibi dinin içine yerleşmiş kültürel unsurlardan ve kültür olarak bildiğimiz uygulamalarda gizlenmiş dini pratiklerden de söz edilebilir. Nitekim her iki kurumun, zaman içerisinde göç gibi farklı nedenlerle değişime maruz kalmasıyla, birbiriyle girift hal alması arasında sıkı bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Zira göç sadece birey ya da toplumların değil aynı zamanda da farklı dini ve kültürel motiflerin de taşındığı bir sosyal hareketliliktir. Bu hareketlilik neticesinde bahsi geçen kurumlar arasında etkileşimin meydana gelmesi

kaçınılmaz bir durumdur.

Kültürün Dinî Hayat Üzerine Etkisi

Yukarıda da belirtildiği gibi, sosyal olaylarda karşılıklı etkileşim kaçınılmazdır. Bu olaylar, tek bir nedenle izah edilmesi mümkün olmayan çok bilinmeyenli denklemi anımsatırlar. Sosyal olayları indirgemeci bir yaklaşımla ve tek bir nedenle izah etme çabası sosyolojik metodoloji açısından çok sağlıklı gözükmemektedir. Bu açıdan sosyal bilimciler toplumsal kurumların birbiriyle etkileşim halinde olduğu gerçeğini benimsemektedirler. Bu bağlamda, toplumsal yapıyı kuşatma iddiasında olan kültürel unsurların sosyal yapıya ait diğer bir kurum olan din ile ilişkili unsurları da kuşatma eğilimi bu meselenin doğasında var olan bir hakikattir (Er, 2008: 403).

Nitekim dini pratikler toplumlarda hâkim olan sosyokültürel yapının etkisi altında kalabilir. Başka bir ifadeyle popüler kültür dinî yaşayış üzerinde dönüştürücü güce sahip olabilir ve dini hayat bu kültürün etkisiyle şekillenebilir. Bu bağlamda, toplumlarda sosyokültürel yapının hâkim olduğu ve insanların dini pratiklerden daha çok kültürel unsurlara rağbet ettiği dönemlerde, hâkim olan kültürel kodlar gerek kamusal gerekse toplumsal alanda din ve dindarlık üzerinde dönüştürücü etkiye sahip olabilir (Okumuş, 2016: 276). Nitekim araştırma konusu kapsamında yapılan gözlem ve incelemeler sırasında, göçmen toplumun dini bayram merasimleri ile geleneklerine dayanan bazı uygulamaların iç içe girmesi hatta geleneklere dayanan bu uygulamaları dini bir ibadet hassasiyetinde icra edilmesi, kültür ve gelenekten gelen motiflerin dini ritüelleri kendi deseniyle şekillendirme eğiliminde olmasına örnek olarak verilebilir. Zira gelenek din gibi algılanmakta ve tatbik edilmektedir.

Dinin Kültürel Hayat Üzerinde Etkisi

Dinler, toplumsal ve bireysel hayatı düzenleyen emirler içeren ve sosyal yapıyı inşa etme iddiası olan kurumsal yapılardır. Bu yönüyle de, dinlerin sosyal hayatı kuşatma eğiliminde olduğu ifade edilebilir. Bahsi geçen durumla İslam dini özelinde de karşılaşmak mümkündür. Zira İslam dinine baktığımızda, neredeyse toplumsal ve bireysel hayatın tamamını ilgilendiren düzenlemelerle karşılaşmak mümkündür. Dinlerin sadece bireylerin vicdani ile sınırlı olmayıp sosyal hayata müdahale eden yapısı sosyokültürel hayatı düzenleme potansiyeli taşıyan bir durumdur. Nitekim Arap Yarımadasında ortaya çıkan İslam dininin kendi örf ve adetlerine taassup derecesinde bağlı bir toplumda yapmış olduğu inkılap, bireylerin sadece inancını değil aynı zamanda kadim geleneklerini de etkileyen kapsamlı bir toplumsal dönüşümdür (Er, 2008: 404).

Genel olarak dinlerde ve İslam özelinde bakıldığında dinlerin, toplumların gündelik hayatından, konuşulan dili ifade etme şekline, aile içi ilişkilerden, mimariye neredeyse sosyal hayatın tüm kurumlarında dönüştürücü özelliğini rahatlıkla gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan dinler toplumlarda revaçta olduğu dönemlerde sosyokültürel yapı üzerinde dönüştürücü bir etkiye sahip olmuşlardır (Freyer, 1964: 75). Nitekim İslam tarihinde “Asr-ı Saadet” olarak kabul gören ve İslam dininin bir en parlak dönemi olarak ifade edilen süreç bu meseleye örnek olarak verilebilir. İslam dininin Arap toplumunda ortaya çıktığı bu döneme bakılırsa süreç içerisinde Arap toplumunun sosyokültürel yapısında köklü değişimlerin meydana geldiğini ifade etmek mümkündür. Zamanla bu coğrafyada hâkim olan dini yapının toplumun başta kadim gelenekleri olmak üzere hukuk sisteminden, mimari yapısına kadar bir çok kültürel alanda köklü değişimlere neden olduğunu ifade etmek mümkündür (Okumuş, 2006b: 333-334). Bu bağlamda dinlerin revaçta olduğu tarihsel dönemler göz önünde

bulundurulduğunda, dinlerin toplumların kültürel yapısını etkisi altına alıp, bu yapılar üzerinde dönüştürücü gücüne şahit olmak mümkündür.

Göç ve Kültür

Göçün, toplumların hem dini hem de kültürel hayatında değişim ve dönüşüme neden olan bir sosyal hareketlilik olduğu daha öncesinde de ifade edildi. Kuramsal çerçevede öncelikli olarak göç-din etkileşimi başlığı altında, göç sürecinde göçmen toplumun dini hayatında meydana gelen değişimin parametreleri tartışmaya açıldı. Bu başlıkta ise diğer bir sosyal kurum olarak kültür ve kültürün bileşenleri olan dil ve etnisite göç sonrası meydana gelen değişimle ilişkili olarak incelenmeye çalışıldı.

Kültürel Etkileşim ve Çok Kültürlülük

Küreselleşmenin beraberinde getirdiği en önemli sonuçlardan biri de dünyanın adeta bir köy şekline dönüşmüş olmasıdır. Gelişen teknoloji ile birlikte yaygın hale gelen kitle iletişim araçları ve başta savaşlar olmak üzere küresel çapta göçlere neden olan felaketler dünyanın farklı yerlerindeki kültürlerin birbiriyle tanışmasını hızlandırmıştır.

Bugün sayıları milyonlara ulaşan kitleler, yaşamış olduğu iç savaş ve zulümlerden dolayı vatanlarını terk etmek zorunda kalmaktadır. Milyonlarca insanın ülkelerinden göç etme serüveni kıtaları aşan kitlesel hareketlere dönüşmekte ve bu durum kıtalar arası kültürel etkileşimi netice vermektedir. Bu etkileşimler, ulus devletten çok kültürlü toplumlara geçiş sürecini hızlandırmaktadır (Suğur, 2010b: 113). Farklı ulusları bağrına basan Anadolu toprakları, kadim dönemlerden bugüne muhtelif kültür ve medeniyetlere beşiklik yapmış ve bu medeniyetlerin zengin kültürel mirasları ile günümüze kadar ulaşmış zengin bir coğrafya olarak bilinmektedir (Emekli, 2005: 103). Anadolu coğrafyası geçmişten günümüze başta savaşlar olmak üzere farklı nedenlerle ortaya çıkan göçler neticesinde birçok insanın göçle mesken ikinci bir yurt hükmündedir. Göçler neticesinde bu topraklarda farklı toplumlar birlikte yaşamış ve bu birliktelikler kültürler arası etkileşime zemin olmuştur. Süreç içinde kültürler arası etkileşim bazen kültürel zenginliğe dönüşürken bazen de çatışmayı netice vermiştir. Bu bağlamda araştırma evrenimiz olan Konya, farklı toplumlara ve bu toplumlara ait sosyokültürel yapılara ev sahipliği yapmış göçlerle şekillenmiş bir Anadolu şehridir. Şimdiye kadar cereyan etmiş olan göçler ve kurulan medeniyetler, şehrin sosyokültürel dokusu kadar dinî yapısının şekillenmesinde de önemli etken olmuştur. Nitekim bu çalışma kapsamında, iç göç sürecinde göçmen toplumun dinî ve kültürel hayatında meydana gelen değişim ve bu değişimlerin birbiriyle ilişkileri Konya evreninde tartışmaya açılarak ilgili literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Etnisite

Göç-din etkileşimi başlığı altında yapılan tartışmalarda göç etme eyleminin göçmen bireylerde dine yönelme duygusu pekiştirdiği ifade edildi. Ayrıca göç öncesi sahip olduğu fakat farkında olmadığı dini değerler konusunda farkındalık oluşturduğu hususuna dikkat çekildi (Taştan, 1993: 27-28). Nitekim bu durum sadece dindarlık duygusuna has olmayıp aynı zamanda etnik kimlik konusunda da karşılaşılabilecek muhtemel bir durumdur. Başka bir ifadeyle bireylerin doğup büyüdüğü topraklarda kişiliğinin bir parçası haline gelen fakat farkında olmadığı birçok değeri göç sürecinde keşfetmeye başlar ve bu değerlere dair farkındalık oluşturur. Zira insan zihni, tekdüze bir hayatta sıradan hale gelmiş ilişkilerden ziyade farklı bir çevrede öteki ile kurmuş olduğu ilişkiler yoluyla farklılıkları anlamlandırır. Farklılıkların hayatına dahil olması ve onları keşfetme çabası kendini ötekenden ayıran özellikleri keşf

ermesine zemin olur. Bu açıdan göç kişinin farklı bireyler tanıyarak, yeni ortamlar keşfederek kendisini tanımasına zemin olan önemli bir etkidir (Korkmaz, 2011: 75). Zira göç sonrasında yıllarca yaşadığı ve bir bakıma kişiliği ile özdeşleşmiş toprakları terk etme ve yeni bir yer edinme durumu göçmen toplum için sıra dışı bir tecrübedir. Nitekim bu durumla köyden kente ya da ülkelere arası göçlerde daha da bariz bir şekilde karşılaşmak mümkündür. Göç eden bireyler böylesi bir göç tecrübesiyle yaşamış olduğu topraklarda daha önce hiç görmediği ve tanımadığı etnisiteleri ve sosyokültürel yapıları görme ve onlarla tanışma fırsatı bulur. Bu süreçler farklılıkları keşfetme ve farkındalığı artırmak açısından önemli bir fırsattır. Öte yandan bahsi geçen süreç göçmen bireylerin hem kendisini hem de ötekisini tanıma avantajlarının yanı sıra zaman zaman da bahsi geçen farklılıkların neden olduğu çatışma durumları ile ilgili dezavantajları da içinde barındırmaktadır. Ayrıca bu çatışma durumları bireyin dindarlık duygusunu daha da yoğun bir şekilde yaşamasına zemin olabilmektedir. Zira göç sürecinde, bireyin sahip olduğu değerlerden dolayı ortaya çıkan çatışmaların sonucu olarak yaşamış olduğu sıkıntılarda din güvenli bir liman ve dayanak noktası olabilmektedir (Çelik, 2008: 141). Öte yandan bu süreçler, bireyin dinle bağımlı zayıflatabilir. Özellikle din, yerli halkla göçmen toplum arasında ortak bir değerse bu durumun ortaya çıkması daha da olasıdır. Zira göçmen bireyler aynı dine mensup yerli halk tarafından dinin gerektirdiği hoşgörü yerine bazı sıkıntılara maruz kalması, dine karşı duygusal bir tepkiye dönüşebilir. Bahsi geçen süreçler göçmen bireyin zamanla dinden uzaklaşmasını ve din ile bağlarını koparmasını netice verebilir. Hazırlanan anket soruları arasında, göç sonrasında etnisite konusunda sıkıntı yaşama durumları ile dini yaşantıdaki değişim durumları arasındaki ilişkiyi test etme imkânı bulabileceğimiz sorulara da yer verildi. İlgili verilere ait çapraz tablo analizleri neticesinde bu başlıkta teorik düzeyde incelenmeye çalışılan olası durumların birbiriyle ilişkileri daha da somutluk kazanacağı tahmin edilmektedir.

Dil

Kültür kavramına yönelik incelemelerde, toplumların konuşmakta olduğu dilin, önemli bir kültür ögesi olduğu ve kültür taşıyıcı özelliği vurgulanmıştır. Nitekim dil toplumlara ait sosyokültürel yapının kuşaktan kuşağa aktarılmasında kilit rol icra eden ve kültürün gelişmesine katkı sağlayan önemli bir araçtır. Dile farklı bir hususiyet kazandıran bir diğer özelliği ise şudur: İnsanları diğer canlılardan ayıran, sevmek ve nefret etmek gibi duygular dil yoluyla ifade edilmektedir. Dilde var olan bu özellik bir yandan kültürü zenginleştirmekte diğer yandan da onu insan toplumlarına özgün kılmaktadır. Bir yönüyle dil kültürü cisimleştirmektedir (Dönmezer, 1998: 110-111).

Dilin kültürü taşıma işlevi ile birlikte göz ardı edilmemesi gereken bir diğer özelliği de bireyler arasında iletişim sağlama ve duygu transferi işlevidir (Kartarı, 2014: 157). Nitekim dilin bu işlevi çalışma konusu açısından da önem arz etmektedir. Zira bu işlev, bireyin başta göç olmak üzere farklı nedenlerle karşılaşmış olduğu yeni sosyokültürel ortama uyum sağlama sürecinde hayati bir öneme sahiptir. Bilhassa göç eden toplum ve yerli halkın konuşmuş olduğu dilin birbirinden farklı olması ve bu durumun her iki topluma ait bireyler arasındaki iletişime yansımaları, çalışmamız açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, anket soruları arasında, göçmen toplumla yerli halk arasında konuşulan dilin farklı olmasından kaynaklı yaşanan sorunlarla dini hayatta meydana gelen değişim arasındaki ilişki durumlarını test eden sorulara da yer verilmiştir. Bu sorulara ilişkin çapraz tablo veri analizleri neticesinde, dini ve kültürel hayatta meydana gelen değişimin parametreleri açısından daha somut bulgulara ulaşılabileceği tahmin edilmektedir.

Literatür Taraması

Göç olgusu, gerek sosyal bilimlerde, gerekse sosyoloji özelinde bir çok araştırmaya konu olmuş ve araştırmacıların ilgisini çekmeyi başarmıştır (Ekici ve Tuncel, 2015: 20). Bu başlıkta konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan bazılarının içeriğine dair bilgilerin paylaşılması suretiyle, ilgili literatür hakkında bilgilendirme yapılması hedeflenmiştir.

Göç sürecinde, göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişim ile ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında; Sosyo-Kültürel Değişme ve Kimlik Sorunu Çerçevesinde Kayseri'nin Ömerhacılı Köyünden Yurtdışına İşçi Göçü Olayının Göçmen İşçilerin Dinî Yaşayışlarına Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma isimli eser, ülkemizde din sosyolojisi kapsamında yapılan çalışmalar arasında ilklerden sayılabilir. Bu eser, Abdulvahap Taştan tarafından 1993 tarihinde doktora çalışması olarak yapılmış, 1996 yılında basılarak literatürde ilk olma özelliğini de elde etmiştir (Bolat, 2013:7). Bu çalışma ekseninde yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgular göz önünde bulundurulduğunda; göç sürecinde göçmen toplumun dinî hayatında, hem ilgi düzeyinde hem de pratik düzeyde bir artışın söz konusu olduğunu ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte kimlikle özdeşleşmiş olan din ile ilgili algı noktasında farklılaşma ve bütünleşme noktasında diyalektik bir ilişkiden söz edilebilir. Bunun yanı sıra göçmen toplumun göç sürecindeki aile yapısında da bir farklılaşmanın olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, Taştan göç sürecinde göçmen toplumda çekirdek aile yapısının benimsendiğinden söz etmekte ve baba otoritesinin giderek zayıfladığına, kadının ailedeki konumuyla ilgili değişimin meydana geldiğine, çocuğa verilen değer arttığına dikkat çekmektedir. Ayrıca Taştan çalışmasında; göçmenlerde sosyal yaşam biçimlerinde de değişimlerin meydana geldiğini de tespit etmektedir (Taştan, 1993: 158-160).

Bu alanda yapılmış bir diğer araştırma da İsveç'te yaşayan Kulu'lu göçmenlerin dinî hayatında meydana gelen değişimin incelendiği, Arif Korkmaz tarafından kaleme alınan Göç ve Din adlı doktora çalışmasıdır. Araştırmanın kavramsal çerçevesinde göç, din ve değişim kavramları analiz edilmiş, kuramsal çerçevede ise göç-din etkileşimi bağlamında, göç sürecinde göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişime ait parametreler karşılıklı etkileşim esasına göre incelenmiştir (Korkmaz, 2011: 7). Göç sonrası göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimin, İsveç'te yaşayan Kulu'lular ile Konya'da yaşayan Kululular'ın dinî hayatları karşılaştırmalı olarak incelendiği bir araştırma stratejisi takip edilmiştir. Araştırma kapsamında yapılan anket, mülakat ve gözlemler sonucu elde edilen bulgular neticesinde farklı değişkenlere bağlı olarak, göç sürecinin İsveç'te yaşayan Kululuların dinî hayatını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir (Korkmaz, 2011: 397-398).

Ünal Yeşiloğlu tarafından yapılan çalışmada ise, Ankara'nın Keçiören ilçesine bağlı Esertepe semtine, Erzincan ve Erzurum'dan göç eden göçmenlerin dinî ve sosyal hayatında meydana gelen değişim birlikte incelenmiştir. Araştırma konusu nicel yaklaşım esas alınarak tartışmaya açılmış ve bu bağlamda anket, mülakat ve gözlem tekniklerine başvurulmuştur (Yeşiloğlu, 2006: 9-10). Yapılan bu çalışmanın sonuç ve değerlendirme bölümüne bakıldığında; göçmen toplumun şehre göç etme sürecinde kırsal kültürün izlerini taşıyan sosyal ve dinî hayatta birtakım değişimlerin meydana geldiğini ve şehir kültürü içinde yeniden yorumlandığını ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, şehir hayatının beraberinde getirmiş olduğu yeni şartlar göçmen toplumun ibadetlerini etkilemekte ve ibadatlere katılım oranı azalmaktadır. Bununla birlikte kırsaldan şehre göç eden göçmen toplum, değişen şartlara uyum sağlamaya gayret etmekte ve şehrin imkânlarından faydalanmaya çalışmaktadır. Şehir kültürü; sosyal ve dinî hayatı etkilediği gibi geleneksel aile yapısını ve komşuluk ilişkilerini de

etkilemektedir. Bu durumun bir yansıması olarak kız çocuklarının okula devamı hususunda bir artışın olması, kadının sosyal hayatta daha aktif görev alması gibi geleneksel aile yapısında birtakım değişimler meydana gelmektedir (Yeşiloğlu, 2006: 97-100).

Göç ve Din isimli Servet Örnek'in yapmış olduğu yüksek lisans tez çalışmasında, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Antalya il merkezine yerleşmiş olan göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişim incelenmiştir. Örnek; göç üzerine yapılan çalışmalarda, göçün sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılarda meydana getirdiği değişimle ilgili incelemelerin daha ön planda olduğuna dikkat çekmiştir. Nitekim göçmen toplumların dinî hayatında meydana gelen değişimle ilgili incelemelerin bahsi geçen sosyal kurumlarda meydana gelen değişimle ilgili incelemelerin gölgesinde kaldığı tespitinde bulunmuştur. Bu tarz yaklaşımların, göç sürecinde göçmen toplumun dinî hayatında meydana gelen değişimle ilgili derinlemesine çalışmalara olan ihtiyacı netice verdiği dikkat çekmiştir (Örnek, 2011:1). Yapılan çalışmada göç sürecinde göçmen topluma ait sosyal kurumlarda meydana gelen değişim bir bütün olarak incelenmiştir. Bu bağlamda, göç sürecinde göçmen toplumun dinî tutumlarında meydana gelen değişimin düşük düzeyde olduğu tespitine yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümünde, göçmen toplumun dinî tutumlarında meydana gelen değişimle ilgili tespitlerin yanı sıra göçmen topluma ait sosyokültürel ve sosyoekonomik yapılarda meydana gelen değişimle ilgili tespitlere de yer verilmiştir (Örnek, 2011:73).

Bu alanda yapılmış bir diğer çalışma da, Sosyal Hareketlilik ve Dinî Hayatta Farklılaşma - Gerdibi Köylüleri Örneği isimli Abdullah Özbolat'ın (Dindarlık merkeze alınmış) kaleme almış olduğu doktora çalışmasıdır. Çalışma, iki bölümdür. Birinci bölüm; kavramsal ve kuramsal çerçeveden oluşmaktadır. Kavramsal çerçevede, araştırma konusu ile ilgili kavramlar teorik düzeyde ele alınmıştır. Bu bağlamda; sosyal tabakalaşma, tabakalaşma sistemleri, statü, sosyal hareketlilik, sosyal kapanma, sınıf hiyerarşisi, habitus kavramları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın kuramsal çerçevesinde ise, "Statü Elde Etmede Sosyalleşme Modeli, Eğitimin Hareketliliğe Yansıması, Dindarlığın Farklılaşması" başlıkları kuramsal boyutta tartışmaya açılmıştır. Bunun yanı sıra "Sosyal Hareketlilik", "Tabakalaşma" ve "Dindarlık" gibi başlıklarla ilgili kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir. İkinci bölüm; "Bulgular ve Yorumlar" başlığı altında incelenmiş ve din ve dindarlık olgusunda meydana gelen farklılaşmalar bulgular üzerinden tartışmaya açılmıştır. Bu bölümde; din ve dindarlık olgusunun hangi değişkenlere bağlı olarak değişime uğradığı araştırılmış, coğrafi hareketlilik ve eğitim yoluyla hareketlilik sürecinin dindarlık üzerinde ne tür farklılaşmalar meydana getirdiği incelenmiştir (Bolat, 2013). Çalışmada, sosyal hareketlilik türleri olan coğrafik hareketlilik ve eğitim yoluyla hareketlilik sürecinin dindarlığın inanç, pratik ve toplumsal etki boyutlarında meydana getirdiği farklılaşma, Gerdibi köylülerinden tesadüfi yöntemle belirlenen örneklem grup üzerinden incelenmiştir. İnceleme neticesinde bahsi geçen hareketlilik sürecinin, Gerdibi köylüleri örneğinde dindarlıkta farklılaşmaya neden olduğu görülmüştür (Özbolat, 2011).

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Batıya Yönelen Göçlerin Toplumsal Sonuçları (1984-2006) isimli Deniz Zeyrek tarafından kaleme alınan çalışmada, zorunlu göçler incelenmiş ve bu göçler sonucunda hem göç edilen mekan, hem de göç sonucunda ulaşılan mekan da meydana gelen değişim kentleşme bağlamında tartışmaya açılmıştır (Zeyrek, 2010). Bu çalışmada göçmen toplumun sosyokültürel yapısında meydana gelen değişime dair incelemenin daha ön planda olduğunu söylemek mümkündür.

Göç, Kültürel Farklılık ve Kentleşme sürecinde Bolvadin ilçesi Ağılönü Örneği ve Din adlı Saide Tellilerin yapmış olduğu çalışmada göç, kentleşme, din ve kültürel değişim kavramları

üzerine yapılan tartışmalara ulaşmak mümkündür. Ağlönü, kültürel değişim çerçevesinde etnoğrafik, antropolojik ve sosyolojik açıdan ele alınmıştır (Tellier, 2006). Bu çalışmada göçmen toplumun sosyokültürel yapısında meydana gelen değişime dair incelemenin daha ön planda olduğunu gözlemlemek mümkündür.

Göç ve Sosyo-Kültürel Değişim: Kastamonu İli Azdavay İlçesi Sabuncular Köyü Sosyo-Kültürel Yapısında Göç Nedeni ile Yaşanan Değişim Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Çalışma isimli yüksek lisans tezinde göç eden sabuncu köyü sakinlerinin göç ederken beraberinde götürmüş olduğu kültürel değerleri şehir hayatında yaşama gayreti ve serüveni incelenmektedir. Ayrıca bu tezde göçle birlikte köy hayatını bırakıp şehre yerleşen göçmen toplumun sosyokültürel yapısında meydana gelen değişim farklı boyutlarıyla tartışmaya açılmıştır. Çalışmada göç sürecinde genç kuşakların gelenekleri ile ilişkisi ve göç edilen mekân olarak köyün süreçten nasıl etkilendiği gibi sorulara da cevap verilmektedir (Demir, 2008).

Göçmen Kadınların Dini Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan Örneğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme isimli doktora çalışmasında kadın dindarlığı dini ritüellere katılım ekseninde ele alınmıştır. Dış göç sürecinde göçmen kadınların dini ritüellere katılımında meydana gelen dönüşüm Boğazlıyan kasabası ile Amersfoort şehri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada teorik düzeyde göç, din ve cinsiyet olguları arasındaki ilişki araştırma konusu kapsamında ele alınmıştır. Pratik düzeyde ise göçmenlerin yeni sosyokültürel ortama uyum sağlama durumu ile geleneksel özelliklerini devam ettirme çabaları kıyaslamalı bir biçimde tartışmaya açılmıştır (Şahin, 2008).

Kentleşme Bağlamında Göçün Yol Açtığı Toplumsal Sorunlar başlıklı tezin konusu, göç sürecinde göç alan şehirlerde meydana gelen değişim ve göçmen toplumun karşılaştıkları problemlerdir. Bu bağlamda göçün sonucu olarak şehirleşmenin toplumda ve sosyal yapıda meydana getirmiş olduğu dönüşümler çalışma ekseninde tartışmaya açılmıştır (Altuner, 2009).

Sonuç olarak: Bu bölümde, araştırma konusu ile ilişkili olduğu düşünülen yüksek lisans ve doktora tezlerine ulaşılmaya gayret edildi ve bu çalışmaların ilgili literatüre sağlamış olduğu katkılara ilişkin tespitlere yer verildi. Bu bağlamda ülkemizde cereyan eden göçlere ilişkin çalışmalara bakıldığında bu çalışmaların bir kısmında, araştırmacıların göç sürecinde göçmen toplumun sosyokültürel yapısında meydana gelen değişime odaklandığını ifade etmek mümkündür. Bununla birlikte göçmen toplumun dini hayatında meydana gelen değişim odaklı çalışmalara ulaşmak da mümkündür. Bu çalışma da göçmen topluma ait her iki kurumda meydana gelen değişim karşılıklı ilişkiler bağlamında ele alınarak ilgili literatüre katkı sağlanması hedeflenmiştir. Bu çalışmanın, 2019 senesinde yapmış olduğumuz yüksek lisans tezi referans alınarak hazırlandığını burada tekrar hatırlatmak da fayda vardır.

Yöntem

Sosyolojik metodoloji üzerine tartışma yapma, din sosyolojisindeki değişmez temalardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern toplumun çoğulcu ve küresel karakteri ve dinlerin eş zamanlı olarak geçirmekte olduğu derin dönüşümler, dinin sosyolojik incelemesi için uygun yöntemi bulma hususunda araştırmacıları farklı arayışlara itmektedir (Clarke, 2011). Nitekim Bir araştırma için tercih edilecek yöntemin araştırma konusunun doğasına ve amacına uygun olması hedeflenen sonuca ulaşılması açısından önemli bir husustur. Bununla birlikte bir araştırma için tercih edilen yöntemin felsefi bir arka plana sahip olduğunu da göz ardı edilmemelidir. Bu bağlamda nitel ve nicel araştırma desenlerindeki farklılaşmayı, temelinde yatan felsefi düşüncede aramak gerekir. Zira nicel araştırma pozitivist yaklaşıma, nitel

araştırma ise yorumlayıcı yaklaşıma dayanan düşünce geleneğinden beslenir (Taş, 2018: 159-160).

Bu araştırmaya yön veren tez çalışmasının, nicel araştırma deseni esas alınarak yapıldığını ve nicel araştırmalarda sıklıkla karşımıza çıkan anket tekniğine başvurulduğunu ifade etmek mümkündür. Nicel araştırmalarda sosyal olgular, sayısal verilerin istatistiksel çözümlenmeleri doğrultusunda incelenmektedir. Bu çözümlenme sürecinde olgular arasındaki neden-sonuç ilişkilerinden yola çıkarak sosyal düzenin kanunları keşfedilmeye çalışılır (Şavran, 2009: 79-80). Bu bağlamda, araştırma evrenimiz olan Konya'nın merkez ilçelerinden seçilen 555 kişilik örneklem gruba uygulanan anket verilerine ait bulgular bu çalışma kapsamında yeniden yorumlanmıştır. Uygulanan anketlerin sonucunda elde edilen verilerin analizleri SPSS 25 (IBM Corp. Released 2017. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 25.0. Armonk, NY: IBM Corp.) programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Gruplardaki dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını test etmek için bir dizi ki kare analizi yürütülmüştür. Bütün analiz sonuçları için anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak belirlenmiştir. Bu veriler doğrultusunda göçmen toplumun dinî ve sosyokültürel hayatında meydana gelen değişimler arasındaki ilişkilerin yorumlanmasında bize fikir verecek çapraz tablo veri analizlerine ulaşılmıştır. Bu analizlerin sonucunda, teorik düzeyde tartışılan hususlar somut veriler ile test edilme imkânı bulunmuştur. Göçmen toplumda dindarlığın ölçülebilir boyutlarından biri olan ibadet boyutu ile sosyokültürel yapının toplumsal ilişkilere yansıyan dil, etnisite, kültüre bağlılık ve gelenek gibi boyutu birlikte incelenerek somut bulgulara ulaşılmıştır. Yapılan çapraz tablo analizleri neticesinde elde edilen bulgular, göçmen toplumun sosyokültürel ve dinî hayatında meydana gelen değişimler arasında anlamlı ilişkilerin varlığını bize göstermektedir.

Bulgular

Çalışmanın giriş bölümünde de ifade edildiği gibi bu araştırmanın temel amacı: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden özellikle 1980 sonrası Konya'ya göç eden göçmen toplumun dini ve sosyokültürel hayatında meydana gelen değişimlerin birbiriyle ilişkileri bağlamında tartışılmasıdır. Bu bölümde yapılacak incelemelerde, konuyla ilgili daha önce hazırlanmış olduğum yüksek lisans tezine ait anket verilerinden faydalanılmıştır. Ankete katılan örneklem gruba ait demografik özellikler başta olmak üzere birçok veriye (İnce, 2019) ilgili tezdin ulaşmak mümkündür. Burada paylaşılan tablolar bu araştırma konusu kapsamında ilgili teze ait anket veri seti referans alınarak yeniden hazırlanmış ve bu çalışma çerçevesinde yeniden yorumlanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Kültüre Uyum Sağlama Durumları ve İbadetlerinin Değişim Oranları

		İbadet Değişimi				χ^2	
		Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam		
Kültüre Uyum Sağlama Düzeyi	Benzerlik vardı, sağladım.	n	61	12	127	200	19.42 0 p =.004
		%	34.9	20.7	39.4	36.0	
	Benzerlik vardı, ama geç sağladım.	n	28	16	49	93	
		%	16.0	27.6	15.2	16.8	
	Benzerlik yoktu, uyum sağladım.	n	44	18	52	114	
		%	25.1	31.0	16.1	20.5	
	Benzerlik yoktu, uyum sağlayamadım.	n	42	12	94	148	
		%	24.0	20.7	29.2	26.7	
Toplam	n	175	58	322	555		
	%	100.0	100.0	100.0	100.0		

Katılımcıların kültüre uyum sağlama durumlarına göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir ($\chi^2(6) = 19.420$, $p < .01$). Tablo X'ten de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda en büyük oranı (% 34.9, $n = 61$), "Kültürel benzerlik vardı ve kültüre uyum sağladım." seçeneğini işaretleyenler oluşturmaktadır. İbadet sıklığı azalanlarda ise en büyük oranı (% 31, $n = 18$) "Kültürel benzerlik yoktu ama uyum sağladım." seçeneğini işaretleyenler oluşturmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Tablo 1 incelenebilir.

Tablo 2. Katılımcıların Türkçe Bilmenin Getirdiklerine İlişkin Algıları ve İbadetlerinin Değişim Oranları

		İbadet Değişimi				χ^2	
		Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam		
Türkçe Bilmenin Getirdiklerine İlişkin Algılar	Biliyordum, uyum sağladım.	n	104	20	207	331	25.32 7 p =.000
		%	59.4	34.5	64.3	59.6	
	Biliyordum, uyum sağlayamadım.	n	47	25	59	131	
		%	26.9	43.1	18.3	23.6	
	Bilmiyordum, uyum sağlayamadım.	n	19	9	35	63	
		%	10.9	15.5	10.9	11.4	
	Bilmiyordum, uyum sağladım.	n	5	4	21	30	
		%	2.9	6.9	6.5	5.4	
Toplam	n	175	58	322	555		
	%	100.0	100.0	100.0	100.0		

Katılımcıların Türkçe bilmenin getirdiklerine ilişkin algılarına göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir ($\chi^2(6) = 25.327, p < .001$). Tablo X'ten de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda en büyük oranı (% 59.4, n = 104), "Türkçe biliyordum ve uyum sağladım." seçeneğini işaretleyenler oluşturmaktadır. İbadet sıklığı azalanlarda ise en büyük oranı (% 43.1, n = 25) "Türkçe biliyordum ama uyum sağlayamadım." seçeneğini işaretleyenler oluşturmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Tablo X incelenebilir. Ayrıntılı bilgi için Tablo 2 incelenebilir.

Tablo 3. Katılımcıların Geleneklerine Bağlılıklarına İlişkin Değişim ve İbadetlerinin Değişim Oranları

			İbadet Değişimi				χ^2
			Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam	
Geleneklerine Bağlılıklarına İlişkin Değişim	Bağlılığım arttı	n	26	8	26	60	19.7
		%	14.9	13.8	8.1	10.8	
	Bağlılığım azaldı	n	45	19	54	118	78
		%	25.7	32.8	16.8	21.3	<i>p</i>
	Değişim olmadı	n	104	31	242	377	=.00
		%	59.4	53.4	75.2	67.9	1
	Toplam	n	175	58	322	555	
		%	100.0	100.0	100.0	100.0	

Katılımcıların geleneklerine bağlılıklarına ilişkin değişime göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir ($\chi^2(6) = 19.778, p < .001$). Tablo X'ten de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda en büyük oranı (% 59.4, n = 104), geleneklerine bağlılıklarında değişim olmayanlar oluşturmaktadır. İbadet sıklığı azalanlarda ise en büyük oranı (% 53.4, n = 31) benzer şekilde geleneklerine bağlılıklarında değişim olmayanlar oluşturmaktadır. Ancak diğerlerinden farklı olarak, ibadet sıklığı değişmeyenlerde, geleneklerine bağlılığında değişim olmayanlar çok daha büyük bir oranı oluşturmaktadır (% 75.2, n= 322). Ayrıntılı bilgi için Tablo 3 incelenebilir.

Tablo 4. Katılımcıların Yerel Halk ile Sorun Yaşama Durumu ve İbadetlerinin Değişim Oranları

			İbadet Değişimi				χ^2
			Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam	
Etnik Kimlikten Dolayı Yerel Halk ile Sorun Yaşama Durumu	Evet	n	80	27	140	247	.339
		%	45.7	46.6	43.5	44.5	
	Hayır	n	95	31	182	308	<i>p</i>
		%	54.3	53.4	56.5	55.5	=.84
	Toplam	n	175	58	322	555	4
		%	100.0	100.0	100.0	100.0	

Katılımcıların etnik kimlikten dolayı yerel halk ile sorun yaşama durumuna göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir ($p > .05$). Tablo 4'ten de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda, azalanlarda ve değişim olmayanlarda, sorun yaşayan ve yaşamayan katılımcı oranları birbirine çok yakındır.

Tablo 5. Katılımcıların Geleneklerinin Değişimi ve İbadetlerinin Değişim Oranları

			İbadet Değişimi				χ^2
			Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam	
Geleneklerin Değişimi	Evet	n	49	19	68	136	5.288 $p = .071$
		%	28.0	32.8	21.1	24.5	
	Hayır	n	126	39	254	419	
		%	72.0	67.2	78.9	75.5	
	Toplam	n	175	58	322	555	
		%	100.0	100.0	100.0	100.0	

Katılımcıların geleneklerinin değişimi ve ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir ($p > .05$). Tablo 5'ten de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda, azalanlarda ve değişim olmayanlarda, geleneklerin değişim oranları birbirine çok yakındır.

Tablo 6. Katılımcıların Göç Etmelerindeki En Büyük Sebep ve İbadetlerinin Değişim Oranları

			İbadet Değişimi				χ^2
			Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam	
Katılımcıların Göç Etmelerindeki En Büyük Sebep	Siyasi	n	16	23	33	72	77.028 $p = .000$
	Etkenler	%	9.1	39.7	10.2	13.0	
	Ekonomik	n	32	5	79	116	
	Şartlar	%	18.3	8.6	24.5	20.9	
	İşsizlik	n	34	13	93	140	
		%	19.4	22.4	28.9	25.2	
	Konya'daki	n	14	5	22	41	
	Avantajlar	%	8.0	8.6	6.8	7.4	
	Eğitim	n	54	4	37	95	
		%	30.9	6.9	11.5	17.1	
	Diğer	n	25	8	58	91	
		%	14.3	13.8	18.0	16.4	
	Toplam	n	175	58	322	555	
		%	100.0	100.0	100.0	100.0	

Katılımcıların göç etmelerindeki en büyük sebebe göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir ($\chi^2(10) = 77.028, p < .001$). Tablo 6'dan da izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda en büyük oranı (% 30.9, n = 54), eğitim için göç ettiklerini ifade edenler oluşturmaktadır. İbadet sıklığı azalanlarda ise en büyük oranı (% 39.7, n = 23) siyasi sebeplerden dolayı göç edenler oluşturmaktadır. Ancak ibadet sıklığı değişmeyenlerde, işsizlik sebebi ile göç edenler çok daha büyük bir oranı oluşturmaktadır (% 28.9, n= 93). Ayrıntılı bilgi için Tablo 3 incelenebilir.

Tablo 7. Katılımcıların Yaşadıkları Mahallede Çoğunlukla Kimlerin Oturduğu ve İbadetlerinin Değişim Oranları

		İbadet Değişimi				χ^2	
		Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam		
Katılımcıların	Göçmenler	n	23	15	73	111	9.265 $p = .055$
		%	13.1	25.9	22.7		
Yaşadıkları Mahallede	Yerli halk	n	80	27	133	240	
		%	45.7	46.6	41.4	43.3	
Çoğunlukla Kimlerin Oturduğu	Her ikisi de	n	72	16	115	203	
		%	41.1	27.6	35.8	36.6	
Toplam		n	175	58	321	554	
		%	100.0	100.0	100.0	100.0	

Katılımcıların yaşadıkları mahallede çoğunlukla kimlerin oturduğu ve ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir ($p > .05$). Tablo 7'den de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanların, azalanların ve değişim olmayanların, yaşadıkları yerlerdeki yerel halk ve göçmen oranları birbirine çok yakındır.

Tablo 8. Katılımcıların Konya'ya Geldiklerinde En Çok Zorlandığı Yerler ve İbadetlerinin Değişim Oranları

			İbadet Değişimi			Toplam	χ^2
			Arttı	Azaldı	Değişim yok		
Katılımcıların Konya'ya Geldiklerinde En Çok Zorlandığı Yerler	Dil	n	65	12	135	212	51.346 $p = .000$
		%	37.1	20.7	41.9	38.2	
	Din	n	6	9	9	24	
		%	3.4	15.5	2.8	4.3	
	Kültür	n	42	10	56	108	
		%	24.0	17.2	17.4	19.5	
	Mezhep	n	7	8	7	22	
		%	4.0	13.8	2.2	4.0	
	Ekonomi	n	14	6	42	62	
		%	8.0	10.3	13.0	11.2	
	Şehre	n	33	13	57	103	
		%	18.9	22.4	17.7	18.6	
	Diğer	n	3	0	3	6	
		%	1.7	.0	.9	1.1	
	Hiçbiri	n	5	0	13	18	
		%	2.9	.0	4.0	3.2	
	Toplam	n	175	58	322	555	
		%	100.0	100.0	100.0	100.0	

Katılımcıların Konya'ya geldiklerinde en çok zorlandıkları yere göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir ($\chi^2(14) = 51.346, p < .001$). Tablo 8'den de izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda en büyük oranı (% 37.1, n = 65), en çok dilde zorlandığını ifade edenler oluşturmaktadır. İbadet sıklığı değişmeyenlerde de dilde zorlananlar en büyük oranı oluşturmaktadır (% 41.9, n= 135). Ancak ibadet sıklığı azalanlarda ise en büyük oranı (% 22.4, n = 13) şehre uyumda zorlananlar oluşturmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Tablo 8 incelenebilir.

Tablo 9. Katılımcıların Meslekleri ve İbadetlerinin Değişim Oranları

		İbadet Değişimi				χ^2	
		Arttı	Azaldı	Değişim yok	Toplam		
Meslek	Memur	n	3	2	17	22	57.561 $p = .000$
		%	1.7	3.4	5.3	4,0%	
	İşçi	n	29	20	111	160	
		%	16.6	34.5	34.6	28,9%	
	Çiftçi	n	6	6	8	20	
		%	3.4	10.3	2.5	3,6%	
	Esnaf	n	18	6	25	49	
		%	10.3	10.3	7.8	8,8%	
	İşsiz	n	15	8	13	36	
		%	8.6	13.8	4.0	6,5%	
	Hayvancılık	n	16	5	21	42	
		%	9.1	8.6	6.5	7,6%	
	Öğrenci	n	54	3	63	120	
		%	30.9	5.2	19.6	21,7%	
	Ev Hanımı	n	16	6	43	65	
		%	9.1	10.3	13.4	11,7%	
	Mühendis	n	2	0	3	5	
		%	1.1	.0	.9	,9%	
	Öğretmen	n	2	0	3	5	
		%	1.1	.0	.9	,9%	
Diğer	n	14	2	14	30		
	%	8.0	3.4	4.4	5,4%		
Toplam	n	175	58	321	554		
	%	100.0	100.0	100.0	100.0		

Katılımcıların mesleklerine göre ibadetlerinin değişim oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını incelemek için Ki-kare analizi yürütülmüştür. Elde edilen sonuçlar grupların dağılım oranları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir ($\chi^2(20) = 57.561$, $p < .001$). Tablo 9'dan da izlenebileceği gibi ibadet sıklığı artanlarda en büyük oranı (% 30.9, $n = 54$) öğrenciler oluşturmaktadır. İbadet sıklığı değişmeyenlerde ise en büyük oranı işçiler oluşturmaktadır (% 34.6, $n = 111$). Ayrıca ibadet sıklığı azalanlarda en büyük oranı (% 34.5, $n = 20$) benzer şekilde yine işçiler oluşturmaktadır. Ayrıntılı bilgi için Tablo 9 incelenebilir.

geçen iki toplumsal kurumda meydana gelen değişimler birbiriyle ilişkileri bağlamında tartışmaya açıldı.

Bu çalışma ile göç sürecinde her iki alanda meydana gelen değişim arasındaki ilişkiler, göçmen toplumda dindarlığın ölçülebilir boyutlarından biri olan ibadet boyutu ile sosyokültürel yapının toplumsal ilişkilere yansıyan dil, etnisite, kültüre bağlılık ve gelenek gibi boyutu birlikte incelenerek somut bulgulara ulaşıldı. Yapılan çapraz tablo analizleri neticesinde elde edilen bu bulgular, göçmen toplumun sosyokültürel ve dinî hayatında meydana gelen değişimler arasında anlamlı ilişkilerin varlığını bize göstermektedir.

Sonuç olarak denilebilir ki: Sosyal bilimlerde meydana gelen olguları tek bir nedenle izah etmek mümkün değildir. Her bir olgunun birbiriyle ilişkili birden fazla bileşeninden söz edilebilir. Nitekim bu araştırma kapsamında iki temel bileşen olarak göçmen toplumun dinî ve sosyokültürel hayatında meydana gelen değişim, birbiriyle ilişkileri bağlamında bir bütün olarak incelenmiştir. Bu ilişkilere iki bilinmeyenli denklem hassasiyeti ile yaklaşmıştır. Çok bilinmeyenli bir denklemin farklı değişkenlerine ait verilerinin denklemin çözümü için gerekli olduğu bilinci ile her iki değişken de önemsenmiştir. Bu bağlamda, göçle birlikte topluma ait sosyal kurumların bütününde değişimler meydana gelmekte ve bu değişimler birbiriyle bir bütün olarak cereyan etmektedir. Bu bütünlük içinde meydana gelen değişimler göçmen toplumun dini ve sosyokültürel hayatını da kapsayan bir bütünlük içinde cereyan ettiğini elde edilen bulgulardan yola çıkarak teyit etmek mümkündür.

KAYNAKLAR

Altuner, T. (2009). Kentleşme Bağlamında Göçün Yol Açtığı Toplumsal Sorunlar. Sakarya Üniversitesi.

Asadova, A. (2021). Language and Culture. Homeros, 4 (1), 35-38. doi:10.33390/homeros.4.1.05

Bilgin, V. (2013). Din ve Kültür. M. Bayyigit (Ed.), Din Sosyolojisi içinde (ss. 105-130). Konya: Palet Yayınları.

Bolat, G. (2013). Türkiye’de İç Göç ve Din (İstanbul/Esenyurt/Kıraç Beldesi Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi.

Clarke, P. B. (2011). Introduction. Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780199588961.013.0001

Çelik, C. (2008). Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılaşma, Kültürel Çatışma ve Din. Milet ve Nihal: İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmalar Dergisi, 5 (3), 105-142.

Demir, T. E. (2008). Göç ve Sosyo-Kültürel Değişim: Kastamonu İli Azdavay İlçesi Sabuncular Köyü Sosyo-Kültürel Yapısında Göç Nedeni ile Yaşanan Değişim Üzerine Sosyal Antropolojik Bir Çalışma. (Yayımlanmamış Tez). Ankara Üniversitesi.

Dönmezer, S. (1998). Toplumbilim (11. Basım.). İstanbul: Beta Yayınları.

Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan, 5(9), 9-22. <http://dergipark.org.tr/download/article-file/307113> adresinden erişildi.

Emekli, G. (2005). Avrupa Birliği’nde Turizm Politikaları ve Türkiye’de Kültürel Turizm. Ege Coğrafya Dergisi, 14(1-2), 99-107.

Er, İ. (2008). Din Sosyolojisi (2. Basım.). Ankara: Akçağ Yayınları.

Freyer, H. (1964). Din Sosyolojisi. (T. Kalpsüz, Çev.). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Günay, Ü. (1999). Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat. İstanbul: Emek Matbaacılık.

- Günay, Ü. (2008). Din Sosyolojisi (8.Basım.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- İnce, E. A. (2019). İç Göç Sürecinde Göçmen Toplumun Dini Hayatında Değişim -Konya Örneği. Erciyes Üni., Konya.
- Kartarı, A. (2014). Kültür Farklılık ve İletişim (1.Basım.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koçyiğit, T. (2005). Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali. Konya: Nükte Yayınevi.
- Korkmaz, A. (2011). Göç ve Din (İsveç'teki Kululular Örneği) (1.). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Korkmaz, A. (2013). Göç ve Din. M. Bayyigit (Ed.), Din Sosyolojisi içinde (ss. 335-390). Konya: Palet Yayınları.
- Okumuş, E. (2006a). Toplumsal Değişme ve Din (2. Basım.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Okumuş, E. (2006b). Toplumsal Değişme ve Din. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 8(30), 323-347.
- Okumuş, E. (2016). Toplum Bağlamında Din-Kültür Etkileşimi. Electronic Turkish Studies, 11 (7), 269-292.
- Önkal, A. (1998). Hicret. TDV İslâm Ansiklopedisi. TDV Yayınları.
- Örnek, S. (2011). Göç ve Din. (Yayımlanmamış Tez). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Özbolet, A. (2011). Sosyal Hareketlilik ve Dini Hayatta Farklılaşma: Gerdibi Köylüleri Örneği. (Yayımlanmamış (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi.
- Roy, O. (2003). Küreselleşen İslâm. (H. Bayrı, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Suğur, N. (2010a). Toplumsal Değişme ve Küreselleşme. N. Suğur (Ed.), Sosyolojiye Giriş içinde (ss. 55-71). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Suğur, N. (2010b). Kültür ve Toplum. N. Suğur (Ed.), Sosyolojiye Giriş içinde (ss. 99-124). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, İ. (2008). Göçmen Kadınların Dini Ritüellere Katılımı: Amersfoort (Hollanda) ve Boğazlıyan Örneğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme. (Yayımlanmamış Tez). Erciyes.
- Şavran, T. G. (2009). Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri. N. Suğur (Ed.), Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri içinde (1. bs., s. 91). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Taş, K. (2018). Sosyal Bilim Paradigmaları Açısından Sosyolojik Metodoloji. (C. Horuz, Ed.). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Taştan, A. (1993). Göç ve Din: Sosyo-Kültürel Değişme ve Kimlik Sorunu Çerçevesinde Kayseri'nin Ömerhacılı Köyünden Yurtdışına İşçi Göçü Olayının Göçmen İşçilerin Dini Yaşayışlarına Etkileri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. (Yayımlanmamış Tez). Erciyes Üniversitesi.
- Tellier, S. (2006). Göç, Kültürel Farklılık ve Kentleşme Sürecinde Bolvadin İlçesi Ağlönü Örneği ve Din. (Yayımlanmamış Tez). Selçuk Üniversitesi.
- Yeşiloğlu, Ü. (2006). Ankara'ya Dışardan Gelenlerin Dini ve Sosyal Hayatı (Esertepe Sementi Erzincan ve Erzurum'lular Örneği). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Zeyrek, D. (2010). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan Batıya Yönelen Göçlerin Toplumsal Sonuçları (1984-2006). (Yayımlanmamış Tez). Bilecik Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

The century we live in is an exceptional time period in which social changes accelerate and the factors affecting this change become more complex. Although the factors affecting social change today show a richer appearance, some of these factors are universal in terms of time and space. In this regard, migration, which is an ancient phenomenon, is a process that has been going on since the existence of human beings and has long-term and permanent effects. In fact, Hegira and Migration of Tribes have symbolic importance in terms of the course of Islamic history and human history.

Due to migration, many interrelated changes and transformations have occurred both in the religious life of societies and in other institutions belonging to the society. The social transformations caused by immigration have been the subject of different studies conducted by many social scientists. In this context, İnce's master's thesis (2019), which examines the change in the religious life of the immigrant community who migrated to Konya from Eastern Anatolia and Southeastern Anatolia Regions of Turkey, was taken as reference in this study. In his thesis, the parameters of the change in the religious and socio-cultural structure of the immigrant society were discussed at the theoretical level with the findings obtained within the scope of the field study, hence, theoretical claims are tested. The studies examining the changes in the socio-cultural and socio-economic structure of societies come are increasing in migration studies. The studies examining the changes in the religious life of societies are widely available. However, in some of these studies, religious life appears as a part of the socio-cultural structure, and the change in the religious life of societies is examined as a part of the change in the socio-cultural structure (Örnek, 2011). This situation is an important deficiency in terms of examining the change in both the religious and socio-cultural life of the immigrant society as a whole. In this study, it is aimed to analyze the change in the religious and socio-cultural life of the immigrant society as a whole in the context of their relations with each other, in order to contribute to the elimination of the aforementioned deficiency.

Sociological methodology discussions emerge as one of the constant themes in the sociology of religion. The pluralistic and global character of modern society and the deep transformations that religions are going through enforcing researchers to seek different ways to find the appropriate method for the sociological study of religion (Clarke, 2011). Therefore, it is important that the method to be preferred for a research is suitable for the nature and purpose of the research subject. However, the philosophical background of the method should not be ignored. In this context, the differentiation in qualitative and quantitative research patterns should be sought in the underlying philosophical thought. Because quantitative research is based on a positivist approach, and qualitative research is based on an interpretative approach (Taş, 2018:159-160).

The thesis study that guides this research is based on the quantitative research design and the survey technique, which is frequently encountered in quantitative research. In quantitative research, social phenomena are examined in accordance with the statistical analysis of numerical data. In this analysis process, the laws of the social order are discovered by using the cause-effect relationships between the phenomena (Şavran, 2009:79-80). In this context, the findings of the survey data applied to a sample group of 555 people selected from the central districts of Konya, our research area, were reinterpreted within the scope of this study. A series of Chi-square analysis were conducted to test whether there was a significant difference between the distribution ratios in the groups. The significance level for all analysis results was determined as $p < .05$. In parallel with these data, cross-table data analyzes have been obtained that will give us an idea in the interpretation of the relations between the changes in the religious and socio-cultural life of the immigrant community. As a result of these analyzes, it was possible to test the issues discussed at the theoretical level with the data. The worship dimension, which is one of the measurable dimensions of religiosity in the immigrant society, and the dimensions of the socio-cultural structure such as language, ethnicity, commitment to culture and

tradition, which are reflected in social relations, have been examined together. The findings obtained as a result of the cross-table analyzes show us the existence of significant relationships between the changes in the socio-cultural and religious life of the immigrant society.

To conclude, there is no single reason underlying the phenomena occurring in social sciences. There are many interrelated components of each phenomenon. Within the scope of this research, the change that occurred in the religious and socio-cultural life of the immigrant society was examined as a whole in the context of their relations with each other, and these relations were approached with the sensitivity of an equation with two unknowns. The data belonging to the different variables of an equation with many unknowns are necessary for the solution of the equation, both variables are considered important. In this context, it is observed that there have been many changes in all social institutions of the immigrant community and these changes occur in a holistic way. Consequently, it is possible to confirm, based on the findings, that these changes took place in an integrated manner, including the religious and socio-cultural life of the immigrant society.